Vorchterwaarden broedvogelinventarisatie 2021

En overige vogelwaarnemingen.

KNNV-afdeling Epe-Heerde

KNNV vereniging voor veldbiologie

Vorchterwaarden broedvogelinventarisatie 2021

Colofon

Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging afdeling Epe-Heerde

Vereniging voor veldbiologie

Secretariaat

Yvonne Zeegers: secretaris@epe-heerde.knnv.nl

Vogelwerkgroep: website KNNV-afdeling Epe-Heerde

Inventarisatie broedvogelkartering:

Adrie Hottinga

Aanvullende waarnemingen:

Matthijs Bootsma

Gerjan Petter

Frans Bosch

Gerrit Jan van Dijk

Foto's:

Adrie Hottinga (algemeen) en Matthijs Bootsma (drone fotografie), Diederik Kwakkel (blz. 11, 34) , Hennie Draaijer (blz. 25) en Adri de Groot (blz. 20, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37 en 38). Gerjan Petter blz. 38.

Foto voorzijde: Vorchterwaarden in dronevlucht en Grauwe klauwier (Matthijs Bootsma) en blz. 37.

Beeldmateriaal kaarten: SOVON en Staatsbosbeheer

De KNNV – afdeling Epe-Heerde - vereniging voor veldbiologie - heeft op de website inventarisatieverslagen en reisverslagen opgenomen.

Overname van tekst en afbeeldingen is toegestaan met bronvermelding KNNV Epe-Heerde.

Dit broedvogelverslag is beschikbaar via de website www.knnv.nl/epe-heerde.

Inhoudsopgave

1. Samenvatting ... 3
1.1 Inleiding ... 3
1.2 Situering ... 4
2 Provinciaal natuurbeleid ... 5
2.1 Abiotiek ... 5
2.2 Waterstanden ... 5
2.3 Landschap ... 6
3 Vorchterwaarden kenschets ... 7
3.1 BelevingVorchterwaarden ... 8
3.2 KRW-geul ... 9
3.3 Beheer percelen Staatsbosbeheer ... 9
3.4 Bever – habitatsoort ... 11
4 Veldwerk ... 11
4.1 Toepassing interpretatie resultaten ... 12
4.2 Veldbezoeken – verantwoording inventarisaties ... 12
5 Natura 2000 – Vogelrichtlijn broedvogels IJsseluiterwaarden ... 14
6 Resultaten broedvogelkartering en status ... 14
6.1 Rode- en Oranjelijst ... 20
6.2 Totaal territoria ... 25
6.3 Ecologische vogelgroepen ... 25
7 Broedvogels en beheer ... 28
7.1 Stippenkaarten ... 29
8 Bespreking waargenomen vogelsoorten Vorchterwaarden 1975 – 2021 ... 31
9 Monitoring ... 39
10 Overige waarnemingen ... 39
11 Bronnen ... 40

1. Samenvatting

In 2021 is een broedvogelinventarisatie uitgevoerd door de KNNV-vogelwerkgroep. Deze broedvogelinventarisatie staat in het teken van de opdracht van Staatsbosbeheer om te voldoen aan de richtlijnen in het kader van de Subsidie Natuur en Landschap (SNL). Zoals in de inleiding is opgenomen zijn er nu negen broedvogelinventarisaties beschikbaar van de Vorchterwaarden. In dit verslag wordt melding gemaakt van de resultaten van de broedvogelinventarisatie van 2021 en wordt een samenvattende analyse gepresenteerd van de eerder uitgevoerde broedvogelinventarisaties. Ook is in dit verslag informatie opgenomen over overige vogelwaarnemingen gedurende de broedvogelinventarisatie in 2021 en ook over alle voorgaande waarnemingen van de acht broedvogelinventarisaties. In meerdere hoofdstukken wordt informatie gegeven over aantallen broedvogels en de status van broedvogels en niet broedvogels in de Vorchterwaarden. In totaal zijn gedurende de broedvogelinventarisatie 89 vogelsoorten waargenomen, waarvan er 46 territorium houdend zijn. Van deze 46 territorium houdende vogelsoorten zijn negen soorten gerangschikt onder de richtlijnen van de Rode lijst. De Vorchterwaarden is een interessant gebied voor het waarnemen van vogels en aandachtsveld voor excursies van de KNNV-afdeling Epe-Heerde.

1.1 Inleiding

In 2021 is door enkele leden van de Vogelwerkgroep een broedvogelinventarisatie in de Vorchterwaarden uitgevoerd. Deze broedvogelinventarisatie staat niet op zichzelf, aangezien Staatsbosbeheer in meerdere uiterwaarden langs de IJssel in 2021 broedvogels heeft gekarteerd in het kader van de verplichtingen voortvloeiend uit het programma Subsidiestelsel natuur en landschap. Eens in de zes jaar moet een broedvogelkartering uitgevoerd worden voor een aantal specifieke vogelsoorten. Door de Vogelwerkgroep van de KNNV zijn alle broedvogels in de Vorchterwaarden geïnventariseerd en ook niet broedvogels genoteerd.

Deze broedvogelinventarisatie kan in een bredere context geplaatst worden, aangezien van de Vorchterwaarden veel informatie over de broedvogels beschikbaar is. In 1975 is de eerste broedvogelkartering uitgevoerd in het kader van de Avifauna Grote Rivieren. Vervolgens zijn in opdracht van Staatsbosbeheer en ook door leden van de KNNV een aantal broedvogelinventarisaties uitgevoerd. Een interessante reeks broedvogelinventarisaties: 1975, 1988, 1993, 2000, 2001, 2002, 2009 en 2021 is beschikbaar voor een evaluatie van de aanwezigheid van broedvogels in de Vorchterwaarden. Niet alle broedvogelinventarisaties zijn op dezelfde methodiek uitgevoerd, maar dat neemt niet weg dat een analyse van de broedvogelbevolking mogelijk is. Voordat een analyse van de veranderingen van de broedvogels gepresenteerd wordt in dit verslag, willen we eerst ingaan op het landschap in de Vorchterwaarden. In veel uiterwaarden langs de IJssel zijn veranderingen opgetreden in de laatste decennia, behalve in de Vorchterwaarden. Het heggenlandschap is niet aangetast, maar wel veranderd in een struweelheggen landschap, omdat er de laatste decennia vrijwel geen onderhoud is gepleegd aan de heggen. De aanwezigheid van heggen levert een positieve bijdrage voor de aanwezigheid van broedvogels die gebonden zijn aan struwelen en ruigtevegetaties. In bijzonder aan de ecologische vogelgroep – Grasmus.

Voor dit broedvogelverslag is gebruik gemaakt van informatie uit het verslag van de “Broedvogelkartering Vorchterwaarden 2002”.

Figuur 1: Vorchterwaarden: inventarisatiegebied 2021

1.2 Situering

De Vorchterwaarden ligt in de gemeente Heerde en wordt in het zuiden begrensd door camping IJsselhoeve en in het noorden door de Veerweg; de weg naar het pontveer over de IJssel van Vorchten naar het Overijsselse Wijhe. De westgrens wordt gevormd door de Veluwse bandijk en de oostgrens door de lJssel (topografische kaart 1:25.000 Wijhe 27 E). De Vorchterwaarden ligt in de atlasblokken 27-35 en 27-36. De geïnventariseerde oppervlakte bedraagt 95 ha.

2 Provinciaal natuurbeleid

De provincie Gelderland heeft haar natuurdoelen vastgelegd in de zogenaamde gebiedsplannen in het kader van het Gelders Natuur Netwerk (GNN). Voor de Gelderse uiterwaarden gelden de natuurdoelen zoals deze zijn opgenomen in het Gebiedsplan IJsselvallei in het kader van de uitwerking van het Geldersch Natuur Netwerk. De invulling van het GNN is afgestemd op de Natura 2000 doelen. Voor de Vorchterwaarden is de aanduiding “nieuwe natuur” met het doel ontwikkeling van stroomdalvegetaties opgenomen. De aanduiding “nieuwe natuur” houdt in dat de gronden die nog niet in eigendom zijn van Staatsbosbeheer verworven kunnen worden. Particuliere eigenaren kunnen gebruik maken van een subsidieregeling agrarisch natuur en landschapsbeheer gericht op de daarvoor gestelde doelen. Verwerving van gronden door een terrein beherende organisaties is geen doel op zich van de provincie Gelderland; de focus ligt nu op agrarisch natuur- en landschapsbeheer.

2.1 Abiotiek

De Vorchterwaarden bestaan grotendeels uit afzettingen van rivierklei met aan de rivierzijde zandige oeverwallen en langs de Veluwse bandijk hogere zavelgronden. In het noordelijke deel ligt een laag complex dat regelmatig inundeert met rivierkwel. In het noordoostelijke deel ligt een aangetakte geul die een open verbinding heeft met de IJssel. Deze geul is aangelegd via de uitvoering van de Kader Richtlijn Water. In het zuidelijke deel ligt de Worperhank, een voormalige rivierarm die geen verbinding met de IJssel heeft.

2.2 Waterstanden

De waterstanden in de IJssel kunnen van invloed zijn op de aanwezigheid en het resultaat van broedende vogels. Vooral hoge voorzomer hoogwaterstanden hebben een negatieve invloed op het broedsucces van broedvogels. In 2021 hebben we te maken gehad met een hoge waterstand in juli, die ervoor zorgde dat grote delen van de uiterwaarden overstroomden. Wij hebben niet geconstateerd dat broedvogels te lijden hebben gehad van de overstromingen in juli, waarbij de hoogste waterstand op 19 juli werd bereikt. De broedbiotoop van het paartje Grauwe klauwieren was omsloten door geïnundeerde graslanden. Na het hoge water is vastgesteld dat het paar twee juvenielen heeft grootgebracht.

Figuur 2: zomer hoogwater juli 2021

Figuur 3: Zomer hoog water: medio juli 2021 – zuidelijk gedeelte Vorchterwaarden

2.3 Landschap

De IJssel is, nog sterker dan de overige Rijntakken, “aan banden” gelegd door de fixatie van de oevers door stortsteen. De mogelijkheden voor het aanwenden van de rivierdynamiek als motor voor gewenste landschapsvormende processen zijn daardoor zeer beperkt ten opzichte van uiterwaarden langs de Waal. Dit is in het traject tussen Deventer en Zwolle goed waarneembaar in het landschap. Langs de Vorchterwaarden is de rivier ingebed in stortsteen en slechts op enkele locaties zijn kleine zandstrandjes aanwezig. De uiterwaarden in het middendeel van de IJssel zijn vrij smal. In de Vorchterwaarden is wel een afwisseling van een hoge oeverwal langs de rivier en lager gelegen delen die vrijwel iedere winter inunderen. In het verleden werd regelmatig zand afgezet door sedimentatieprocessen, maar de laatste decennia zien we door de verstening van oevers weinig zandafzettingen in de Vorchterwaarden. Ter hoogte van de Zijmars ligt een oude hank (de Worperhank) die echter na de laatste dijkverzwaring kleiner is geworden door verbreding van het dijklichaam. Op de hoger gelegen oeverwal langs de IJssel bevindt zich een mengvorm van de habitattypen stroomdalgrasland en glanshaverhooiland. Het habitattype stroomdalgrasland domineert, mede vanwege het integrale begrazingsbeheer met runderen en paarden. Stroomdalgraslanden zijn soortenrijk met veel bloeiende soorten die op hun beurt veel insecten aantrekken en een belangrijke voedselbron zijn voor insectenetende vogels

3 Vorchterwaarden kenschets

De Vorchterwaarden bestaat grotendeels uit onvergraven uiterwaarden met veel oude meidoornhagen. Staatsbosbeheer bezit 48 hectare en de overige gronden zijn in bezit van Rijkswaterstaat en agrarische ondernemers. Het merendeel van de percelen in bezit van agrariërs worden intensief benut voor de teelt van snijmais en grasgewas. In het noordelijk gedeelte van de Vorchterwaarden is een lage slenk die vergraven is in het kader van opgaven voor de Europese Kaderrichtlijn Water. Het middengedeelte bestaat hoofdzakelijk uit hogere gronden die tijdens normale hoogwaterstanden van de IJssel niet inunderen. Het zuidelijk gedeelte is vrij smal met een oude hank (Worperhank) en ten noorden van camping IJsselhoeve in Veessen is een smalle zone zonder veel natuurwaarden. Dit is ook het uitloopgebied voor camping IJsselhoeve en de inwoners van Veessen.

Karakteristiek in de Vorchterwaarden zijn de meidoornhagen (heggen), waarvan een groot aantal dateren uit de vorige eeuw. In totaal zijn vele honderden meters meidoornhagen aanwezig met restanten van vlechtheggen. De heggen die in eigendom en beheer zijn van Staatsbosbeheer zijn deels uit gerasterd en worden niet gesnoeid. In diverse heggen zijn solitaire essen en veldiepen die karakteristiek zijn voor het rivierenlandschap.

Eigendom en beheer

Staatsbosbeheer	48 ha
Domeinen RWS	7 ha
Particulieren	40 ha
Totaal	95 ha

Figuur 4: Heggenstructuren in Vorchterwaarden

Figuur 5: Overzichtskaart van het natuurreservaat met de beheertypen: N 12.02; kruiden- en faunarijk grasland, N 12.03; glanshaverhooiland en L 0106 struweelhaag

3.1 BelevingVorchterwaarden

De Vorchterwaarden zijn buiten het broedseizoen opengesteld voor het publiek. De afgesloten termijn is van half maart tot en met half juli, mede gebaseerd op de mogelijke vestiging van Kwartelkoningen. In de Vorchterwaarden is een route van het Elsvoorderpad; dit is een klompenpad in Veessen en Vorchten. Ook het klompenpad is in de Vorchterwaarden tijdens het broedseizoen afgesloten voor publiek. De hengelsportvereniging De Snoekbaars heeft het looprecht naar de IJssel in het zuidelijk gedeelte van de Vorchterwaarden. In dit gedeelte van de uiterwaard dat in het zuiden wordt begrensd door camping IJsselhoeve vindt gedoogrecht plaats van wandelaars en vissers tijdens het broedseizoen. De beleving voor de vogelliefhebber is groot in de Vorchterwaarden, vooral in het broedseizoen wanneer het gebied is gesloten voor publiek. Maar ook buiten het broedseizoen zijn er veel vogelsoorten die een bezoek aan deze uiterwaard interessant maken. Dit geldt vooral voor veel vogelsoorten die in de herfst foerageren in de heggen en uiteraard na oktober veel ganzen die er grazen en pleisteren.

3.2 KRW-geul

In 2016 is door Rijkswaterstaat een niet doorstromende nevengeul aangelegd in het noordelijk gedeelte van de Vorchterwaarden. De laagte in het landschap kon niet tweezijdig aangetakt worden met de IJssel, omdat een zandlichaam doorgraven moest worden met het Natura 2000 habitattype stroomdalgrasland. Door de aanwezigheid van de zandige oeverwal bestaat de kans dat de aantakking met de IJssel tijdens een hoogwater periode zal verzanden. Langs de kleine nevengeul is een rietmoeras ontstaan en zijn slik oevers die in stand blijven door de wisselende waterstanden van de IJssel. Deze slik oevers zijn vooral van belang voor foeragerende steltlopers tijdens de trekperiode.

Figuur 6: Kader Richtlijn Water geul

3.3 Beheer percelen Staatsbosbeheer

Het eigendom van Staatsbosbeheer bestaat uit vijf compartimenten waar seizoen begrazing met runderen plaatsvindt. In het middengedeelte vindt begrazing plaats met runderen en paarden. In figuur 5 is een kaartbeeld opgenomen van de drie belangrijkste beheertypen waar Staatsbosbeheer via seizoen begrazing de doelen nastreeft. De Vorchterwaarden is naast de Wilpse klei en Cortenoever één van de weinige uiterwaarden langs de IJssel waar nog vele honderden meters struweelheggen aanwezig zijn. In veel uiterwaarden zijn mede door de uitvoering van het programma Stroomlijn van Rijkswaterstaat veel heggen verwijderd. De combinatie van struweelheggen en extensief beheer van stroomdalgraslanden zorgt voor veel insecten als voedsel voor de struweelvogelgemeenschap.

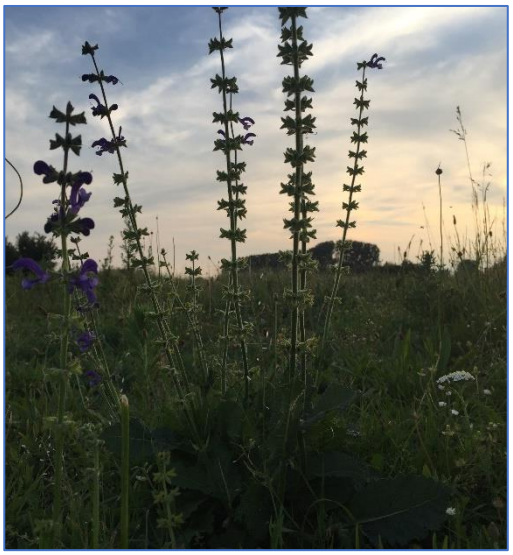

De runderen die ingeschaard worden zijn afkomstig van melkveebedrijven en bestaan uit het ras Holstein Frisian. Een klein compartiment wordt begraasd met enkele vleeskoeien van het ras Montbéliarde.

Figuur 7: impressie Vorchterwaarden

3.4 Bever – habitatsoort

In de Vorchterwaarden hebben bevers hun domicilie gevonden. Voor de bever is een Natura 2000 opgave voor behoud van het oppervlak en verbetering van de kwaliteit van het leefgebied. Het leefgebied van de bever bestaat uit rustige met wilgen begroeide oevers van permanent watervoerende ondiepe wateren en verbinding vormen voor de bever met de IJssel. In de rietzone van de noordelijke nevengeul is een beverburcht en werden vrijwel bij ieder terreinbezoek bevers waargenomen.

Bever sporen in de KRW-geul

Figuur8: bever "glijbaan" in de nevengeul

4 Veldwerk

Vanaf begin maart tot en met eind augustus zijn > 23 veldbezoeken uitgevoerd, variërend van korte veldbezoeken tot volledige broedvogelkarteringen vanaf zonsopkomst. Het zwaartepunt van waarnemingen tijdens de veldbezoeken lag vooral op het verkrijgen van elkaar uitsluitende waarnemingen, dus waarnemingen van twee of meer tegelijkertijd zingende of baltsende soortgenoten. Ook zijn enkele nachtbezoeken verricht in het kader van de landelijke Kwartelkoning inventarisaties in mei en juni. Voor de kartering van met name Grauwe ganzen zijn veldbezoeken overdag verricht. Alle waarnemingen zijn op een veldkaart 1:10.000 ingetekend en later via het programma Avimap van SOVON ingevoerd. Dit programma heeft een rekentool waarbij, gebruik makend van datasets en fusieafstanden, het aantal broedterritoria wordt berekend.

Ook van niet broedende vogels zijn de waarnemingen geregistreerd, zodat een vrijwel compleet beeld is ontstaan over de aanwezigheid van soorten vogels en aantallen tijdens het broedseizoen. Het veldwerk is onder prima omstandigheden verricht; er zijn geen karteringen geannuleerd vanwege neerslag en of mist (voor informatie weersgesteldheid data karteringen zie website KNMI).

Er is meer tijd besteed aan inventarisaties dan regulier als standaard is opgenomen in de handleiding van AvImap. Vooral voor de vaststelling van territoria en broedsucces van ganzen en enkele zeldzamere soorten in de Vorchterwaarden is aanvullend veldwerk verricht.

4.1 Toepassing interpretatie resultaten

In 2021 is gebruik gemaakt van dezelfde inventarisatie methodiek in de Vorchterwaarden, Veesserwaarden en de Welsumerwaarden. Hierdoor is het mogelijk dat de beheerder Staatsbosbeheer een analyse kan maken van de resultaten van deze uiterwaarden. Kanttekening moet gemaakt worden bij het aantal veldbezoeken voor de broedvogelkarteringen, dat voor de Vorchterwaarden hoger ligt dan voor de Veesser- en Welsumerwaarden. Ook het landschap verschilt in verband met de afwezigheid van heggen in de Veesser- en Welsumerwaarden. In de Veesser en Welsumerwaarden zijn weer meer riet- en moerasvegetaties aanwezig dan in de Vorchterwaarden.

Figuur 9: Matthijs Bootsma: installeren drone voor fotografie landschap

4.2 Veldbezoeken – verantwoording inventarisaties

In totaal is 33 uur en 72 minuten in het veld doorgebracht; omgerekend per hectare is dit 35 minuten (oppervlakte Vorchterwaarden is 95 ha).

Deel	starttijd	Eindtijd	Teller	Mede	Bezoektype	Gunstig
1.	7 maart	75%	14:40	16:00	AHTA00	dag*
2.	21 maart	100%	06:15	08:40	AHTA00	zonop*
3.	30 maart	100%	06:35	09:25	AHTA00	zonop*
4.	18 april	100%	06:15	09:55	AHTA00	zonop
5.	25 april	40%	14:54	17:00	AHTA00	dag
6.	27 april	70%	05:48	08:00	MBTA00	zonop
7.	27 april	100%	05:50	08:55	AHTA00	zonop

Deel	starttijd	Eindtijd	Teller	Mede	Bezoektype	Gunstig	
8.	30 april	20%	16:51	17:15	AHTA00		dag
9.	9 mei	100%	05:15	08:10	AHTA00		zonop
10.	20 mei	100%	05:15	08:50	AHTA00		zonop
11.	28 mei	100%	23:45	00:15	AHTA00		nacht
12.	6 juni	100%	04:50	08:00	AHTA00		zonop
13.	6 juni	40%	19:00	20:00	AHTA00		dag
14.	8 juni	20%	20:00	21:00	AHTA00		avond
15.	13 juni	10%	20:00	20:30	AHTA00		avond
16.	15 juni	20%	21:15	21:45	AHTA00		avond
17.	17 juni	30%	20:16	22:37	MBTA00		avond
18.	19 juni	10%	16:00	16:30	AHTA00		dag
19.	22 juni	50%	23:15	23:30	AHTA00	1	avond
20.	25 juni	20%	21:00	21:45	AHTA00		avond
21.	28 juni	35%	18:45	20:00	AHTA00		dag
22.	4 juli	20%	22:15	11:15	AHTA00		dag*
23.	3 augustus	30%	16:00	17:00	AHTA00		dag*

5 Natura 2000 – Vogelrichtlijn broedvogels IJsseluiterwaarden

De Vorchterwaarden zijn ingedeeld in het Natura 2000 gebied Duurscherwaarden in verband met de aanwezige natuur kwalificaties voor de Habitatrichtlijn. Daarnaast zijn de kwalificaties ten aanzien van de Vogelrichtlijn voor beide uiterwaarden van kracht. In onderstaande twee tabellen zijn de vogelsoorten van de Vogelrichtlijn opgenomen die respectievelijk waargenomen worden in de Vorchterwaarden. Dit betekent niet dat deze vogelsoorten kwalificeren voor de doelopgaven van de Vogelrichtlijn

Rijntakken/IJsseluiterwaarden. In de tabel is alleen de status opgenomen van de aanwezigheid van deze soorten.

Broedvogels Vogelrichtlijn

Dodaars	wintergast	Aalscholver	jagend
Kwartelkoning	voormalige broedvogel	Watersnip	territorium houdend
IJsvogel	foeragerend	Oeverzwaluw	foeragerend en doortrekker
Blauwborst	Onregelmatige broedvogel		

Niet broedvogels Vogelrichtlijn

Viseters			
Fuut	foeragerend	Aalscholver	foeragerend
Nonnetje	wintergast		
Duikeenden			
Tafeleend	wintergast	Kuifeend	wintergast
Grondeleenden			
Wintertaling	wintergast	Wilde eend	foeragerend
Pijlstaart	wintergast	Slobeend	doortrekker
Bergeend	foeragerend	Krakeend	wintergast
Smient	wintergast		
Ganzen			
Toendrarietgans	onr. wintergast	Kolgans	wintergast
Brandgans	wintergast		
Steltlopers			
Scholekster	doortrekker	Grutto	doortrekker
Tureluur	foeragerend	Wulp	doortrekker

6 Resultaten broedvogelkartering en status

Op de broedvogellijst zijn alle vogelsoorten opgenomen die gedurende de periode 1975 tot en met 2021 als broedvogel en niet broedvogel in de Vorchterwaarden zijn waargenomen. In 1975, 1993, 2002, 2009 en in 2021 zijn volledige broedvogelinventarisaties uitgevoerd. In de overige jaren zijn geen complete broedvogelinventarisaties uitgevoerd.

In de lijst met waarnemingen gedurende die periode is de status van de desbetreffende vogelsoort opgenomen op basis van de kennis van diverse waarnemers. Aan meerdere vogelsoorten is het mogelijk om een andere status te geven. Bijvoorbeeld de Oeverloper foerageert tijdens de periode

van doortrek, maar kan ook in het broedseizoen foerageren in de Vorchterwaarden omdat elders in de uiterwaarden gebroed wordt. Ook de status van voormalige broedvogel of onregelmatige broedvogel is natuurlijk discutabel. Het is wel zo dat meerdere soorten naar verwachting niet meer zullen gaan broeden in de Vorchterwaarden, mede omdat er ook landelijk een sterke afname van deze soorten is. In deze context moet de status op zijn meritus beoordeeld worden. In bijlage één hebben wij per waargenomen vogelsoort een nadere toelichting opgenomen van de status van de aanwezigheid in de Vorchterwaarden.

Vorchterwaarden: waarnemingen periode 2021 – (status broedvogels)

Waarnemers: Matthijs Bootsma, Gerjan Petter, Gerrit Jan van Dijk, Piet Schermerhorn en Eric Jager.

Soort	75	88	93	00	01	02	09	21	Status	Rode lijst
Fuut	1					1			onregelm brv	oranjelijst
Aalscholver									jagend	
Grote zilverreiger									foeragerend	
Blauwe reiger									foeragerend	
Ooievaar				1	1	1	1		foeragerend	
Lepelaar									foeragerend	
Knobbelzwaan	1	1	2	1	1	2	2		onregelm brv	
Kolgans									wintergast	
Grauwe gans					1	3		17	broedvogel	
Gr Canadese gans								2	broedvogel	
Brandgans									wintergast	
Soepgans									pleisterend	
Chinese knobbelgans									pleisterend	
Hybride Gr. gans x Grote C. gans									pleisterend	
Bergeend			1	1			1		onregelm brv	
Nijlgans						2	1		foeragerend	
Indische gans									wintergast	
Wilde eend	2		11			18		5	broedvogel	
Smient									wintergast	
Krakeend							1	3	broedvogel	
Slobeend	1	2	1	1		2			onregelm brv	kwetsbaar
Wintertaling						1			wintergast	kwetsbaar
Zomertaling			1	1			1		onregelm brv	bedreigd
Kuifeend		1							wintergast	
Parkeend									pleisterend	
Brilduiker									wintergast	
Grote zaagbek									wintergast	
Nonnetje									wintergast	
Zeearend									jagend	gevoelig
Bl kiekendief									jagend	gevoelig
Buizerd								1	onregelm brv	
Wespendief									doortrekker	
Sperwer									jagend	
Havik									jagend	

Kwartelkoning					2	4			voorm brv	bedreigd
Torenvalk									jagend	
Smelleken									doortrekker	
Fazant			6			3	1	3	broedvogel	
Waterral	2	1		1	1	2			onregelm brv	oranjelijst
Waterhoen	1	1				3		3	broedvogel	
Meerkoet	8	2	6			11	6	6	broedvogel	
Scholekster	1	1	7			6	1	2	broedvogel	oranjelijst
Kleine plevier									foeragerend	
Kievit	8	4	19	17		16		2	territoriumhoudend	oranjelijst
Bosruiter									doortrekker	
Witgat									doortrekker	
Oeverloper									foeragerend	gevoelig
Tureluur	1		1	2		3			onregelm brv	gevoelig
Grutto	7	4	15	12		7			voorm brv	gevoelig
Regenwulp									doortrekker	
Wulp		2	13	12		18	8	3	broedvogel	kwetsbaar
Watersnip								1	onregelm brv	bedreigd
Kemphaan	1								voorm brv	ernstig bedreigd
Kokmeeuw									pleisterend	oranjelijst
Stormmeeuw									pleisterend	
Pontische meeuw									pleisterend	
Kleine mantelmeeuw									pleisterend	
Visdief									foeragerend	gevoelig
Holenduif			1	1					foeragerend	
Houtduif	6		8			8		10	broedvogel	
Turkse tortel	1								foeragerend	
Zomertortel	1							1	onregelm brv	kwetsbaar
Koekoek	1		2			1	1	2	broedvogel	kwetsbaar
Steenuil									brv. binnendijks	kwetsbaar
Gierzwaluw									foeragerend	
Grote bonte specht								2	broedvogel	
Veldleeuwerik	9								voorm brv	bedreigd
Oeverzwaluw									foeragerend	
Boerenzwaluw									foeragerend	gevoelig
Huiszwaluw									foeragerend	gevoelig
Graspieper								1	territoriumhoudend	gevoelig
Witte kwikstaart	1		4			1		3	broedvogel	oranjelijst
Gele kwikstaart	2	2	7	5		13	16	7	broedvogel	gevoelig
Winterkoning	1			1				7	broedvogel	
Heggenmus	7		12			11	5	14	broedvogel	
Roodborst	1								voorm brv	
Blauwborst									doortrekker	
Gekraagde roodstaart								1	territoriumhoudend	
Roodborsttapuit								1	broedvogel	

Tapuit									doortrekker	
Zanglijster	3		1			2		4	broedvogel	
Koperwiek									doortrekker	
Grote lijster	1								voorm brv	kwetsbaar
Kramsvogel									doortrekker	gevoelig
Merel	7		7			10		9	broedvogel	
Beflijster									doortrekker	
Tuinfluiter	1					1	1	8	broedvogel	
Zwartkop								9	broedvogel	
Braamsluiper	2		3			5	1	9	broedvogel	
Grasmus	1	1	9			9	12	37	broedvogel	
Kleine karekiet	1		5			10	8	14	broedvogel	
Bosrietzanger	2		3			2	14	16	broedvogel	
Spotvogel	1					1	1	1	broedvogel	gevoelig
Fitis	2		2			9		19	broedvogel	
Tjiftjaf	5		2			3		12	broedvogel	
Koolmees	1		5			1		10	broedvogel	
Pimpelmees	1		1					6	broedvogel	
Staartmees								1	broedvogel	
Boomkruiper	1							1	broedvogel	
Grauwe klauwier								1	broedvogel	bedreigd
Ekster	1		3			3		2	broedvogel	
Gaai							1	1	broedvogel	
Kauw									foeragerend	
Zwarte kraai	2		4			4	2	3	broedvogel	
Raaf									foeragerend	
Spreeuw	10								foeragerend	oranjelijst
Huismus	11								foeragerend	gevoelig
Ringmus	5		4			4	6		foeragerend	gevoelig
Vink	2					7		8	broedvogel	
Kneu	5		6			5		9	broedvogel	gevoelig
Putter				1		2	1	4	broedvogel	
Groenling							1		foeragerend	
Rietgors	4		6			12	14	9	broedvogel	

Figuur 10: niet overal toegang

In totaal zijn in 2021 vanaf begin maart tot eind augustus 89 vogelsoorten waargenomen. Voor en na die periode zijn nog 26 soorten vogels gesignaleerd. Van de 89 waargenomen vogelsoorten, hebben 46 soorten de status broedvogel/territorium houdend. In totaal zijn in 2021 > 259 territoria vastgesteld. Volgens het programma van SOVON zijn de aanwezige vogelsoorten territorium houdend wanneer zij voldoen aan bepaalde criteria. Van de waarnemer wordt verwacht dat hij of zij zo goed mogelijk de juiste code invoert voor het gedrag van de aanwezige vogelsoort. Datumgrenzen zijn belangrijk voor het vaststellen van een territorium van een bepaalde vogelsoort (zie hiervoor de website van SOVON).

Overzicht broedvogels/territorium naar indeling terreineigenaren 2021

Soort	RWS	Particulier	SBB	Totaal	Rode lijst/Oranje lijst
Grauwe gans	1			17	
Gr Canadese gans				2	
Wilde eend	2		3	5	
Krakeend	1		2	3	
Buizerd	1			1	
Fazant			3	3	
Waterhoen	1		2	3	
Meerkoet	3		3	6	
Scholekster	1		1	2	oranjelijst
Kievit		2		2	oranjelijst
Wulp			3	3	kwetsbaar

Watersnip	1			1	bedreigd
Houtduif	2	2	6	10	
Zomertortel			1	1	kwetsbaar
Koekoek	1		1	2	kwetsbaar
Gr bonte specht	1		1	2	
Graspieper	1			1	gevoelig
Witte kwikstaart	1	2		3	oranjelijst
Gele kwikstaart	1		6	7	gevoelig
Winterkoning	3		4	7	
Heggenmus		6	8	14	
Gekr roodstaart		1		1	
Roodborsttapuit			1	1	
Zanglijster	1		3	4	
Merel	1	2	6	9	
Tuinfluiter	3	2	3	8	
Zwartkop	1		8	9	
Braamsluiper		4	5	9	
Grasmus	5	7	25	37	
Kleine karekiet	7		7	14	
Bosrietzanger	4	1	11	16	
Spotvogel			1	1	gevoelig
Fitis	5		14	19	
Tjiftjaf		3	9	12	
Koolmees	2	2	6	10	
Pimpelmees	1		5	6	
Staartmees			1	1	
Boomkruiper			1	1	
Grauwe klauwier			1	1	bedreigd
Ekster		1	1	2	
Gaai			1	1	
Zwarte kraai			3	3	
Vink	1	3	5	8	
Kneu		3	6	9	gevoelig
Putter			4	4	
Rietgors	4		5	9	

Vergelijking broedvogelgegevens

In 1975, 1993, 2002 en 2021 zijn gebiedsdekkende broedvogelinventarisaties uitgevoerd. Hoewel de criteria in de loop van 45 jaar aangescherpt zijn door SOVON is het mogelijk om van een aantal vogelsoorten iets te zeggen over de populatie. Niet over alle vogelsoorten kan een uitspraak worden gedaan, aangezien dit voor onregelmatige broedvogels erg lastig is. Van soorten die het moeilijk hebben in Nederland is het eenvoudiger om uitspraken te doen. Bijvoorbeeld van de verdwenen soorten als: Kemphaan, Grutto, Kwartelkoning, Veldleeuwerik en Grote lijster. Maar ook onregelmatige broedvogels als Zomertaling en Slobeend staan inmiddels op de Rode lijst en hebben in 2021 niet in de Vorchterwaarden gebroed. Ook onregelmatige broeders als Zomertortel en Spotvogel staan op de Rode lijst en van beide soorten werd slechts één territorium vastgesteld. Verrassend was de aanwezigheid van een Gekraagde roodstaart die wekenlang een territorium verdedigde en inmiddels niet meer op de Rode lijst is opgenomen.

Vooral broedvogels die gebonden zijn aan heggen die overgaan in struweelhagen met ruigtevegetaties doen het erg goed; Grasmus, Braamsluiper, Heggenmus en Bosrietzanger scoorden erg goed in 2021 en ook een nieuwkomer als de Grauwe klauwier. Tenslotte, de grote soorten die het overal in het boerenland erg goed doen; Grauwe gans, Grote Canadese gans en Ooievaar zijn in opmars. Overigens wil dit niet zeggen dat het broedsucces ieder jaar hoog is. In 2021 werden bijvoorbeeld 17 territoria van de Grauwe gans vastgesteld, terwijl er uiteindelijk maar drie paar jongen hebben grootgebracht. Van twee gevonden nesten zijn de eieren gepredeerd en van één nest lag het vrouwtje Grauwe gans half aangevreten bij het nest, terwijl de Gent luid alarmeerde bij het nest. We hebben niet kunnen achterhalen of de aanwezigheid van vossen debet zijn aan het lage broedsucces of dat de Raven die vanuit Salland de IJssel overstaken verzot zijn op ganzeneieren?

6.1 Rode- en Oranjelijst

Rode lijsten worden gebruikt om aandacht te vestigen op soorten die bedreigd of kwetsbaar zijn. In Nederland beschouwt het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselvoorziening het opstellen van Rode Lijsten als een invulling van de Conventie van Bern (artikel 1 en 3, het verdrag over het behoud van wilde dieren en planten en hun natuurlijk leefmilieu in Europa. Specifiek voor vogels is het hebben van een Rode lijst ook een verplichting die voortvloeit uit de Europese Vogelrichtlijn. De Rode lijsten kunnen ook gebruikt worden als graadmeter voor een effectief natuurbeleid en beheer. Naast de Rode lijst is er ook een Rode lijst voor niet broedvogels en ook een Oranje lijst voor broedvogels die in een gevarenzone verkeren.

Van de 46 territorium houdende soorten zijn negen soorten op de Rode Lijst van broedvogels geplaatst.

Tabel Rode lijst broedvogels 2021

Vogelsoort	Status RL	Aantal brpr/territoria
Wulp	kwetsbaar	drie
Watersnip	bedreigd	één
Zomertortel	kwetsbaar	één
Koekoek	kwetsbaar	twee
Grauwe klauwier	bedreigd	één
Graspieper	gevoelig	één
Spotvogel	gevoelig	één
Gele kwikstaart	gevoelig	zeven
Huismus	gevoelig	twee
Kneu	gevoelig	acht

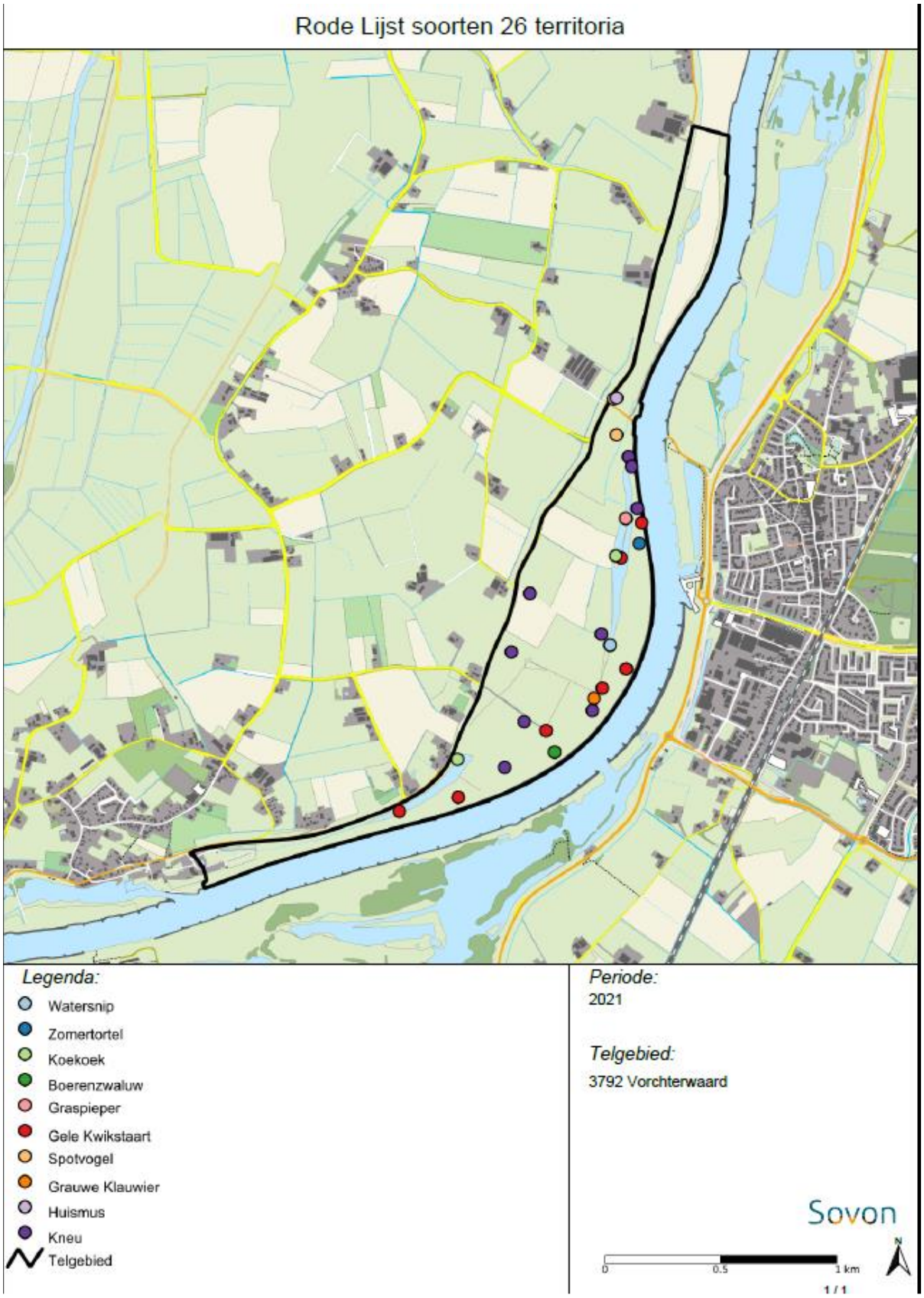
Rode Lijst soorten 26 territoria
Legenda:
Watersnip
Zomertortel
Koekoek
Boerenzwaluw
Graspieper
Gele Kwikstaart
Spotvogel
Grauwe Klauwier
Huismus
Kneu
Telgebied
Periode:
2021
Telgebied:
3792 Vorchterwaard
Sovon
0
0.5
1 km
N
1 / 1

KNNV
vereniging voor veldbiologie

Struweelvogels 158 territoria

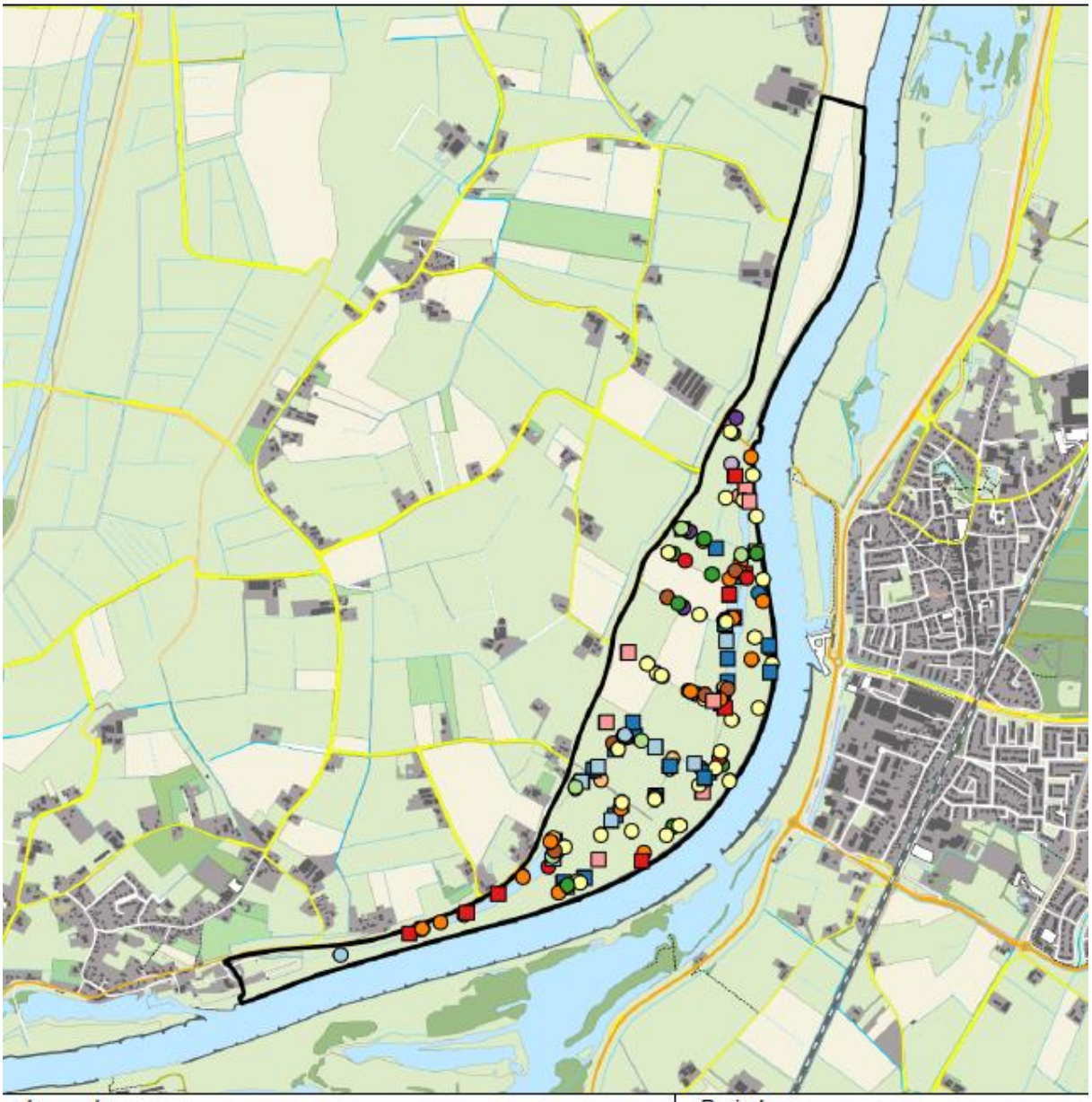

Legenda:

- Fazant
- Zomertortel
- Winterkoning
- Heggenmus
- Roodborsttapuit
- Merel
- Zanglijster
- Bosrietzanger
- Spotvogel
- Braamsluiper
- Grasmus
- Tuinfluiter
- Zwartkop
- Fitis
- Staartmees
- Grauwe Klauwier
- Kneu
- Rietgors
- Telgebied

Periode:
2021

Telgebied:
3792 Vorchterwaard

Sovon

0 0.5 1 km

N

1 / 1

Grasmus-groep 115 territoria

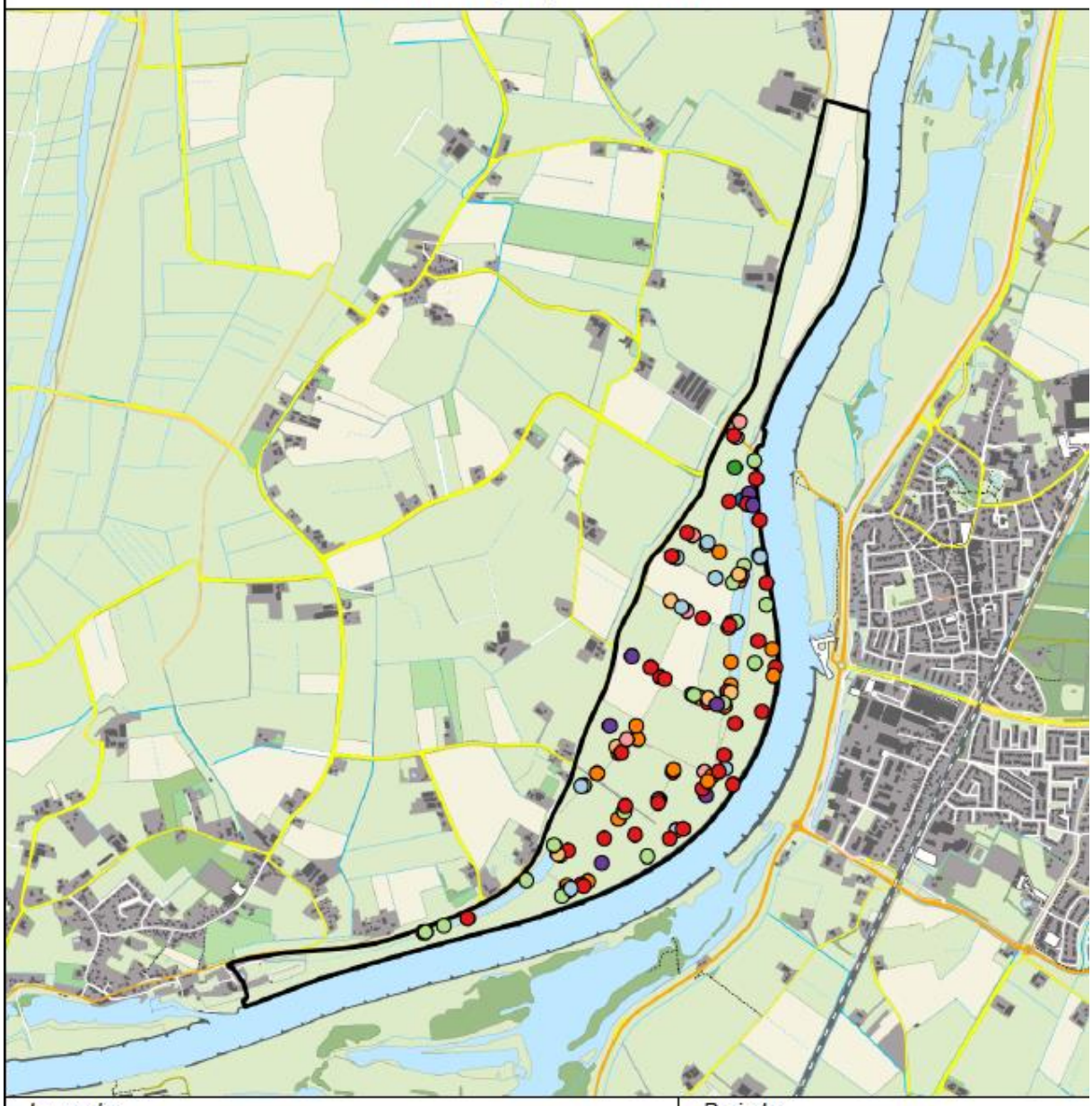

Legenda:

- Heggenmus
- Roodborsttapuit
- Bosrietzanger
- Spotvogel
- Braamsluiper
- Grasmus
- Tuinfluiter
- Fitis
- Grauwe Klauwier
- Kneu
- Telgebied

Periode:
2021

Telgebied:
3792 Vorchterwaard

Sovon

0 0.5 1 km

1 / 1

Van de niet broedvogels jagend, foeragerend en of pleisterend zijn waargenomen zijn 15 soorten op de Rode lijst geplaatst.

Tabel Rode lijst niet broedvogels 2021

Vogelsoort	Status RL	Status in Vorchterwaarden
Wintertaling	kwetsbaar	wintergast en doortrekker
Zomertaling	bedreigd	pleisterend
Zeearend	gevoelig	jagend
Blauwe kiekendief	gevoelig	jagend
Oeverloper	gevoelig	pleisterend
Tureluur	gevoelig	pleisterend
Grutto	gevoelig	overvliegend
Visdief	gevoelig	jagend/foeragerend
Boerenzwaluw	gevoelig	jagend/foeragerend
Huiszwaluw	gevoelig	jagend/foeragerend
Tapuit	bedreigd	Doortrekker en pleisterend
Kramsvogel	gevoelig	doortrekker en pleisterend
Raaf	gevoelig	foeragerend
Huismus	gevoelig	foeragerend
Ringmus	gevoelig	foeragerend

Tabel Oranje lijst broedvogels

Vogelsoort	Status OL	Status in Vorchterwaarden
Waterhoen		broedvogel
Scholekster		broedvogel
Kievit		territoria
Kokmeeuw		pleisterend
Stormmeeuw		pleisterend
Witte kwikstaart		broedvogel
Spreeuw		foeragerend

Figuur 11: Scholekster - oranje lijst status

6.2 Totaal territoria

Er zijn vanaf 1975 tot en met 2021 vijf integrale broedvogelinventarisaties uitgevoerd. Vergelijking van de vijf inventarisaties geeft aan dat het aantal territoria is toegenomen, maar het aantal waargenomen broedvogel soorten verschilt per inventarisatiejaar. Voor de inventarisatie in 2009, verricht door SOVON op veel minder waargenomen vogelsoorten en dus minder territoria. Als we de informatie van de inventarisaties vergelijken dan blijkt dat een aantal broedvogels niet is gekarteerd.

De toename van het aantal territoria valt vooral toe te schrijven aan struweelvogels die zich met meer territoria vestigen in de struweelheggen.

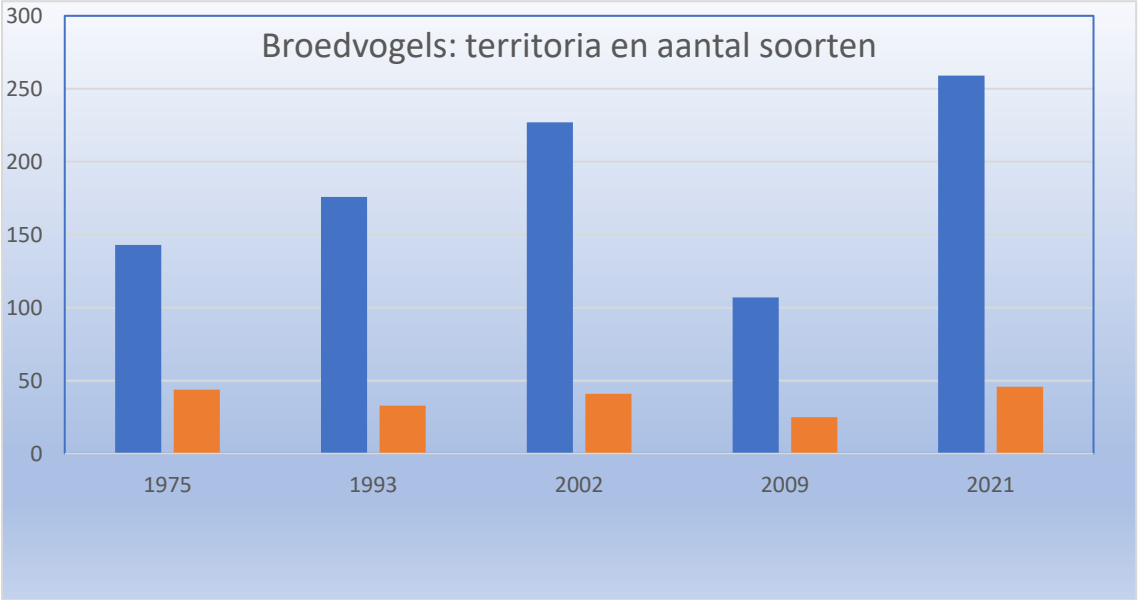

Figuur 12: blauwe kolom- weergave aantal territoria en oranje kolom - weergave aantal soorten broedvogels

6.3 Ecologische vogelgroepen

Voor de beschrijving van de ecologische vogelgroepen is gekozen voor de ecologische vogelgroepen die ook in 2002 zijn opgenomen in de " Broedvogelkartering Vorchterwaarden 2002". Het geeft inzicht welke ecologische vogelgroepen waar aangetroffen worden en ook een indruk van de landschappelijke samenhang tussen deze vogelgroepen. Uiteraard geldt dat niet voor alle vogelgroepen, omdat er veel overlap is van soorten in de diverse vogelgroepen. De grasmus-groep geeft bijvoorbeeld wel een duidelijk overzicht over de landschappelijke samenhang in de Vorchterwaarden.

Voor het natuurbeleid en de uitvoering van natuur-en landschapsbeheer is het noodzakelijk om inzicht te hebben in de eisen die de verschillende soorten stellen aan hun (broed)biotoop. De relatie tussen landschapsontwikkeling en natuurbeheer vereist ook kennis van vegetaties en andere faunagroepen dan alleen van de avifauna. Er vinden veel landschappelijke processen in de uiterwaarden plaats waar de KNNV geen invloed op heeft, maar wel een steentje bij kan dragen door het inventariseren van soortgroepen. In dit verslag gaan wij niet in op allerlei interacties in het landschap die worden veroorzaakt door beleidsorganisaties en particuliere beheerders. Ook zijn ontwikkelingen op mondiaal niveau van invloed voor de aan- afwezigheid van broedvogels. Het is van belang om te constateren dat de aan- of afwezigheid van bepaalde vogelsoorten in een gebied niet berust op toevalligheden.

Vogels kunnen ingedeeld worden in ecologische groepen net zoals individuele planten ingedeeld worden in planten sociologische groepen. De indeling in ecologische vogelgroepen maakt het mogelijk om de kwaliteit van een bepaald gebied te waarderen. Binnen een vogelgroep zitten vogelsoorten met overeenkomstige biotoopeisen. Wanneer de vogelbevolking wordt opgedeeld in groepen van soorten die ongeveer dezelfde eisen stellen aan hun biotoop, wordt het verband tussen de aanwezige broedvogelbevolking en de terreinkenmerken meer inzichtelijk. Voor iedere vogelgroep zijn de biotoopeisen vertaald in een set terreinkenmerken. Veel van deze terreinkenmerken zijn door de beheerder van het desbetreffende terrein (min of meer) te beïnvloeden. Hiermee is de relatie gelegd met het belang van goede broedvogelkarteringen die een belangrijke bijdrage kunnen leveren voor de sturing voor de aanwezigheid van bepaalde vogelgroepen in een gebied.

In uiterwaardgraslanden kunnen meerdere vogelgroepen voorkomen. In onderstaande lijst zijn zeven vogelgroepen vermeld met bijbehorende aangetroffen vogelsoorten in de Vorchterwaarden die ook in 2002 in het broedvogelrapport zijn opgenomen.

Het overzicht is gebaseerd op de landelijke systematiek van SOVON en Staatsbosbeheer en geeft inzicht in de te verwachte vogelgroepen. In de eerste kolom zijn op de tweede regel het aantal te verwachten vogelsoorten van de desbetreffende vogelgroep opgenomen. Het betreft een indicatie voor goed ontwikkelde gebieden van voldoende omvang. Hoewel de landelijke systematiek alleen gebruikt kan worden voor goed ontwikkelde gebieden, willen we toch de informatie geven, zodat inzicht wordt verkregen in deze systematiek. Veel soorten die in diverse vogelgroepen zijn opgenomen zijn bijzonder zeldzaam als broedvogel in Nederland en valt zeker het niet te verwachten dat zij zullen broeden in de uiterwaarden langs de IJssel.

Figuur 13: Gele kwikstaart - foto Hennie Draaier

We hebben een vergelijking gemaakt met de vogelgroepen in 2002. Vetgedrukt de broedvogels in 2002.

Zomertaling-groep:	drassige, structuurrijke grazige vegetaties; plaatselijk open water
Max. soorten 12	Purperreiger, **Ooievaar**, Wintertaling, Zomertaling, **Slobeend**, Kemphaan, Watersnip, Dwergmeeuw, Visdief, Zwarte stern, Velduil en **Gele kwikstaart**. In 2002 drie soorten als broedvogel aanwezig en in 2021 twee soorten; Zomertaling en Gele kwikstaart en Ooievaar in de directe omgeving.

Grutto-groep:	vochtige tot drassige vegetaties
max. soorten: 6	**Krakeend, Wilde eend, Kwartelkoning, Grutto, Tureluur** en Paapje In 2002 vijf soorten als broedvogel aanwezig en in 2021 twee soorten: Krakeend en Wilde eend.

Veldleeuwerik-groep:	**natte** tot droge grazige vegetaties
max. soorten: 8	Patrijs, Kwartel, **Scholekster, Kievit, Wulp**, Veldleeuwerik, Graspieper en Grauwe gors In 2002 drie soorten als broedvogel en in 2021 vier soorten: Scholekster, Kievit, Wulp en Graspieper.

Grasmus-groep:	struwelen, opslag en zeer jong bos, bosranden met struiken
max. soorten: 11	**Heggenmus**, Nachtegaal, Roodborsttapuit, **Bosrietzanger**, **Spotvogel, Braamsluiper, Grasmus, Tuinfluiter, Fitis**, Grauwe klauwier en **Kneu** In 2002 acht soorten als broedvogel en in 2021 10 soorten: Heggenmus, Roodborsttapuit, Bosrietzanger, Spotvogel, Braamsluiper, Grasmus, Tuinfluiter, Fitis, Grauwe klauwier en Kneu.

Putter-groep:	bomen en bomengroepen met struiken, bosranden
max. soorten: 7	Kramsvogel, **Ekster, Zwarte kraai**, Europese kanarie, Groenling, **Putter** en Bramsijs. In 2002 drie soorten als broedvogel en in 2021 ook drie soorten: Ekster, Zwarte kraai, Putter en Groenlijn in de directe omgeving.

Zwarte roodst. -groep:	erven, bebouwing in cultuurland
max. soorten 13	Holenduif, Turkse tortel, Kerkuil, Steenuil, Gierzwaluw, Boerenzwaluw, Huiszwaluw, **Witte kwikstaart**, Zwarte roodstaart, Kauw, Spreeuw, Huismus en **Ringmus.** In 2002 twee soorten als broedvogel en in 2002 één soort: Witte kwikstaart. Evenals in 2002 zijn alle overige soorten in de nabijheid van de Vorchterwaarden in 2021 waargenomen.

Fazant-groep:	ruigten, vochtig tot nat
max.: soorten 9	Blauwe kiekendief, Grauwe kiekendief, Patrijs, **Fazant**, Watersnip, **Wulp**, Velduil, Graspieper en Paapje. In 2002 twee soorten als broedvogel en in 2021 vier soorten: Fazant, Watersnip, Wulp en Graspieper.

Toelichting op ecologische vogelgroepen Vorchterwaarden In het rapport over de broedpogelkartering in de Vorchterwaarden in 2002 is uitvoerig ingegaan op de aanwezigheid van soorten in de vogelgroepen. Ook over mogelijke verwachtingen van de ontwikkeling van soorten van de vogelgroepen. Na 19 jaar doen we dat niet meer, aangezien veel vogelsoorten eerder in aantal zijn achteruitgegaan en ook veel vogelsoorten zich niet zullen vestigen in de uiterwaarden. In 2002 vermelden wij dat het niet viel te verwachten dat de Grauwe klauwier zich zou vestigen als nieuwe soort van de Grasmus-groep. Dit is toch gebeurd en een kroon op de omwikkeling in de Vorchterwaarden. Wel moet vermeld worden dat de vestiging van een paartje Grauwe klauwieren niet op zichzelf staat, aangezien landelijk de Grauwe klauwier zich op meerdere locaties vestigt als broedvogel.

Locatie broedvogels

In 2002 zijn wij uitvoerig ingegaan op de locatie van een aantal specifieke vogelsoorten. In dit rapport doen we dat niet meer, omdat de situatie niet veel is gewijzigd. In de intensief agrarische beheerde percelen zijn geen broedvogels aangetroffen, behalve in de heggen en ruigtezones.

7 Broedvogels en beheer

In 2002 schreven wij in het rapport “Broedvogelkartering Vorchterwaarden 2002” over het toenmalige beheer en de relatie met de aanwezigheid van broedvogels. Inmiddels zijn we 19 jaar verder en is de situatie vooral ten aanzien van de populatie weidevogels drastisch gewijzigd. In 2002 waren er nog broedende Grutto’s, Kieviten, Wulpen, Scholeksters en Tureluurs aanwezig. In 2021 hebben wij geconstateerd dat slechts nog drie paar Wulpen gebroed hebben en dat twee paar Scholeksters een territorium hadden, maar wij hebben geen juvenielen gezien. Dit geldt ook voor Slobeend en Zomertaling die nu de status hebben van onregelmatige broedvogel. Ook de Kwartelkoning wordt in het natuurreservaat al vijf jaar niet meer gehoord.

Deze tendens staat niet op zichzelf en is een nationaal probleem waar onze weidevogels in beland zijn. Aantallen hollen achteruit en in het boerenland zijn vrijwel geen mogelijkheden voor het behalen van broedsucces voor onze weidevogels. Ook het beheer van het natuurreservaat is na verwerving door Staatsbosbeheer geleidelijk gewijzigd van een hooilandbeheer naar seizoen begrazing door runderen en paarden. De keuze voor botanisch beheer is een opgave voor de ontwikkeling van stroomdalvegetaties, voortvloeiend uit de doelstellingen van de status Natura 2000 in de IJsseluiterwaarden. Het gewijzigde beheer heeft wel veel voordeel opgeleverd voor vogelsoorten die een biotoop voorkeur hebben voor struwelen en ruigte vegetaties. Aantallen territoria van verschillende soorten van de Grasmus-groep zijn toegenomen en in 2021 is ook de Grauwe klauwier uit deze groep broedend vastgesteld. Ten aanzien van de twee strangen kan nog vermeld worden dat de Worperhank ten tijde van de laatste dijkverzwaring verkleind is en hierdoor minder aantrekkelijk is geworden voor broedvogels als Slobeend en Zomertaling. De noordelijke strang is vanwege de KRW-opgave aangetakt met de IJssel en staat regelmatig droog door de lage rivierstanden. We weten dat de IJssel uitslijt en hierdoor vaker lagere waterstanden in de nevengeulen optreden. De droogval bevordert niet de ontwikkeling voor vestiging van eendachtigen gedurende het broedseizoen

De stippenkaarten per vogelsoort die een territoria hebben bezet, geven een indicatie van dichtheden en kunnen een belangrijk hulpmiddel zijn voor het uit te voeren beheer van Staatsbosbeheer en eventueel agrarisch natuurbeheer.

7.1 Stippenkaarten

Op bladzijde 27 is een voorbeeld van een stippenkaart weergegeven: verspreiding van de territoria van de Bosrietzanger. De Bosrietzanger is een Afrikaganger die erg laat in het voorjaar en voorzomer uit de overwinteringsgebieden arriveert in de broedgebieden. Inventarisatie van deze soort dient nog tot in juli plaats te vinden voor locatie van territoria. In de Vorchterwaarden zijn veel ruige locaties waar deze zandvogel een territorium bezet. Laat maaien in het seizoen en het niet opruimen van ruigten is een voorwaarde voor vestiging van deze broedvogel.

Figuur 14: Bosrietzanger - foto Adri de Groot

KNNV
vereniging voor veldbiologie

Bosrietzanger 16 territoria

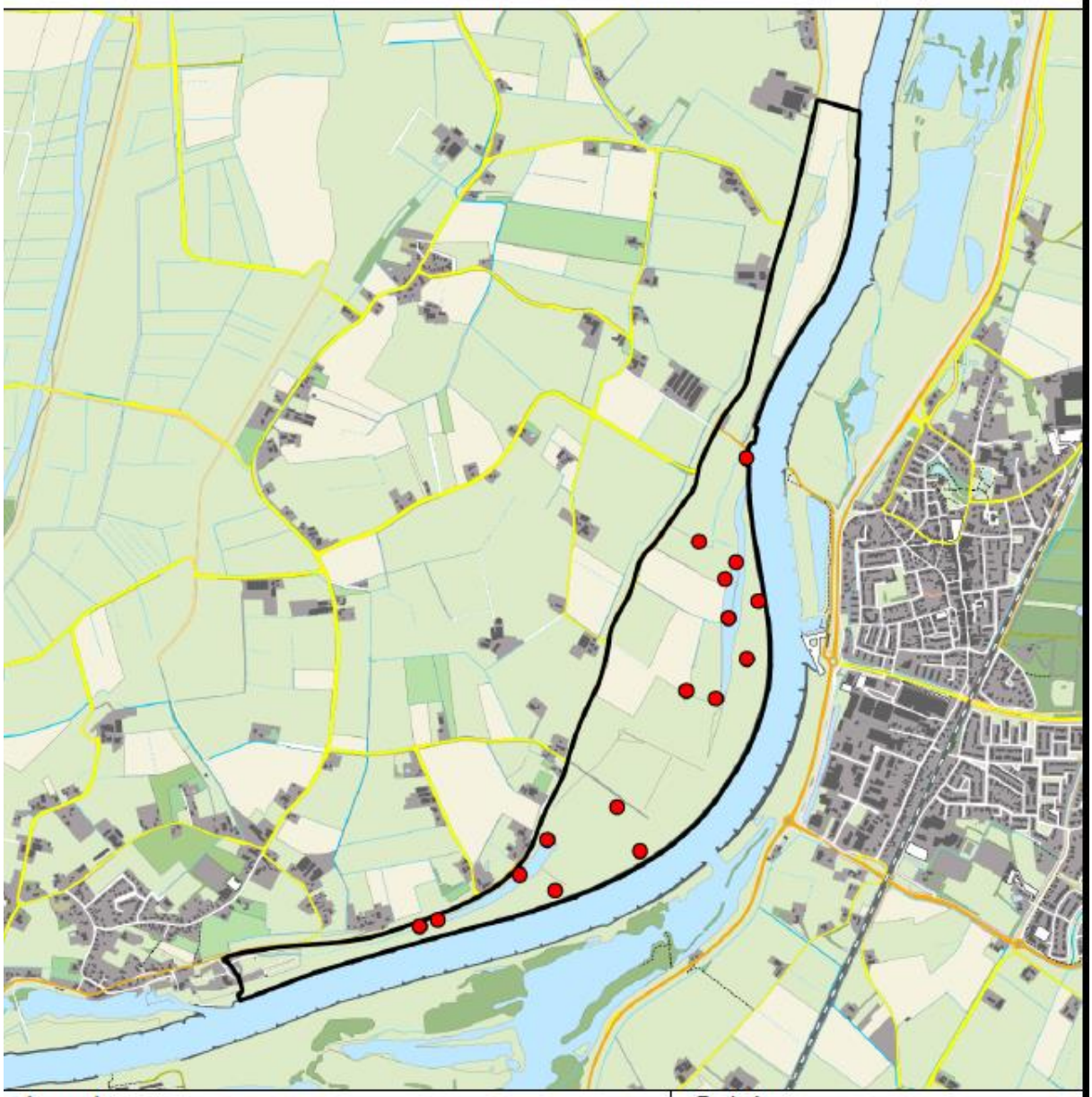

Legenda:

Telgebied

Geldig territorium

Periode:
2021

Telgebied:
3792 Vorchterwaard

Sovon

0 0.5 1 km

1 / 1

geldige waarnemingen				normbezoeken				minimaal binnen			fuse-
adult	paar	territorial	nest	migrant	1	2	3	seizoen	datumg.	datumgrens	afstand
.	.	X	X	JA	1-6	7-10	11+		1	10-5 t/m 20-7	100

8 Bespreking waargenomen vogelsoorten Vorchterwaarden 1975 – 2021

- Dodaars (Tachybaptus ruficollis)

Wintergast in klein aantal in de nevengeul, Worperhank, IJssel en tijdens inundaties ook in de uiterwaarden

- Fuut (Podiceps cristatus)

Onregelmatige broedvogel in Worperhank en wintergast in nevengeul, Worperhank en IJssel.

- Aalscholver (Phalacrocorax carbo)

Jaarvogel. Broedkolonie in de Buitenwaarden bij Wijhe. Voormalige broedvogel Duurscherwaarden.

Slaapplaats in Buitenwaarden Wijhe en Roetwaarden Den Nul.

- Grote zilverreiger (Casmerodius albus)

Voornamelijk wintergast en gedurende voor- en nazomer. Foeragerend in Worperhank.

Slaapplaats in Buitenwaarden Wijhe en Welsumerwaarden Noord.

- Blauwe reiger (Ardea cinera)

Jaarvogel – broedkolonie in Buitenwaarden Wijhe en Welsumerwaarden.

Slaaplaats o.a. in Buitenwaarden Wijhe.

- Ooievaar (Ciconia ciconia)

Voormalige broedvogel in paalnest in Vorchterwaarden.

Broedvogel in de Zijmars – Veessen. Foeragerend tijdens broedseizoen en in klein aantal wintergast.

- Lepelaar (Platalea leucorodia)

(Na)Zomervogel in klein aantal: foeragerend in nevengeul en Worperhank.

- Knobbelzwaan (Cygnus olor)

Onregelmatige broedvogel en onregelmatig foeragerend in kleine aantallen.

- Kolgans (Anser albifrons)

Wintergast: vele honderden tot enkele duizenden ex. Slaapplaats in Buitenwaarden bij Wijhe en Roetwaarden bij Den Nul en Welsumerwaarden/Hooge waard.

- Toendrarietgans (Anser serrirostris)

Wintergast: enkele tientallen voornamelijk tijdens herfsttrek. In het verleden grotere aantallen.

- Grauwe gans (Anser anser) – 17 territoria, waarvan drie met broedsucces

Broedvogel/jaarvogel en wintergast met vele honderden ex.

- Grote Canadese gans (Branta canadensis) – twee territoria zonder broedsucces

Broedvogel en jaarvogel tot enkele tientallen ex. Aantallen nemen toe.

- Brandgans (Branta leucopsis)

Wintergast in klein aantal: in strenge winters tot enkele honderden ex. Aantallen nemen toe.

- Bergeend (Tadorna tadorna)

Onregelmatige broedvogel en jaarvogel in klein aantal.

- Nijlgans (Alopochen aegyptiacus)

Onregelmatige broedvogel en jaarvogel in klein aantal.

- Indische gans (Anser indicus)

Onregelmatige wintergast (doorgaans één ex.) in zuidelijk gedeelte bij de Worperhank.

- Chinese knobbelgans (Anser cygnoides forma domestica)

Eén ex. aanwezig in groep soepganzen ten noorden van camping IJsselhoeve.

- Hybride Grauwe gans x Grote Canadeze gans (Anser anser x Branta canadensis)

Eén ex. aanwezig in groep soepganzen ten noorden van camping IJsselhoeve.

- Soepgans (Anser anser forma domestica)

Jaarvogel. Meerdere groepen van een tiental ex.

- Wilde eend (Anas platyrhynchos) – vijf territoria

Broedvogel en jaarvogel tot enkele tientallen in nevengeul en Worperhank.

- Parkeend (Anas platyrhynchos forma domestica)

Broedvogel in klein aantal en ook kruisingen met Wilde eend.

- Krakeend (Mareca strepera) – drie territoria

Broedvogel en jaarvogel tot enkele tientallen in nevengeul en Worperhank.

- Pijlstaart (Anas acuta)

Wintergast in klein aantal in nevengeul en Worperhank.

- Slobeend (Anas clypeata)

Onregelmatige broedvogel in aantal afnemend. Tijdens herfsttrek klein aantal in Worperhank.

- Smient (Mareca penelope)

Wintergast - enkele tientallen in nevengeul en Worperhank.

- Wintertaling (Anas crecca)

Wintergast – enkele tientallen in nevengeul en Worperhank

- Zomertaling (Anas querquedula)

Onregelmatige broedvogel: in aantal afnemend.

- Tafeleend (Aythya ferina)

Wintergast in klein aantal.

- Kuifeend (Aythya fuligula)

Onregelmatige broedvogel en wintergast in klein aantal.

- Brilduiker (Bucephala clangula)

Wintergast: enkele ex. in Worperhank.

- Nonnetje (Mergellus albellus)

Wintergast: enkele ex. in nevengeul, Worperhank en IJssel.

- Grote zaagbek (Mergus merganser)

Wintergast in klein aantal.

- Zeearend (Haliaeetus albicilla)

Jaarvogel. Regelmatig enkele ex jagend. Slaapplaats in Korea/Duurscherwaarden.

- Visarend (Pandion haliaetus)

Regelmatig gedurende voorzomer jagende ex. vnl. op de IJssel.

- Rode wouw (Milvus milvus)

Toename waarnemingen van jagende ex. omgeving Vorchterwaarden.

- Blauwe kiekendief (Circus cyaneus)

Onregelmatige wintergast.

- Buizerd (Butea buteo) – één broedpaar

Onregelmatige broedvogel en jaarvogel.

- Wespendief (Pernis apivorus)

Broedvogel Veluwe en Salland: waarnemingen tijdens voorjaarstrek.

- Sperwer (Accipiter nises)

Broedvogel omgeving en jaarvogel.

- Havik (Accipiter gentilis)

Broedvogel omgeving en jaarvogel.

- Torenvalk (Falco tinnunculus)

Broedvogel omgeving en jaarvogel.

- Boomvalk (Falco subbuteo)

Broedvogel omgeving en zomervogel.

- Smelleken (Falco columbarius)

Doortrekker in klein aantal.

- Kwartelkoning (Crex crex)

Voormalige broedvogel. In 2002 nog vier territoria; daarna geen waarnemingen meer.

- Fazant (Phasianus colchicus) – drie territoria

Broedvogel en jaarvogel.

- Waterral (Rallus aquaticus)

Onregelmatige broedvogel in rietstrook nevengeul.

- Waterhoen (Gallinula chloropus) – drie territoria

Broedvogel in rietzones van nevengeul en Worperhank.

- Meerkoet (Fulica atra) – zes territoria

Broedvogel en wintergast met enkele tientallen.

- Scholekster (Haematopus ostralegus) – twee territoria

Broedvogel en doortrekker tijdens voorjaarstrek.

- Kleine plevier (Charadrius dubius)

Pleisterend gedurende het voorjaar; broedvogel omgeving.

- Kievit (Vanellus vanellus) – twee territoria

Onregelmatige broedvogel; afnemend in aantal.

- Bosruiter (Tringa glareola)

Doortrekker gedurende voorjaarstrek in voornamelijk de slikken van de nevengeul.

- Witgat (Tringa ochropus)

Doortrekker gedurende voorjaarstrek in voornamelijk de slikken van de nevengeul.

- Oeverloper (Actitis hypoleucos)

Doortrekker gedurende voorjaar en onregelmatig pleisterend gedurende broedseizoen (onrelmatige broedvogel in Buitenwaarden Wijhe n Duurscherwaarden).

- Tureluur (Tringa totanus)

Onregelmatige broedvogel.

- Grutto (Limosa limosa)

Voormalige broedvogel en doortrekker met enkele tientallen.

- Wulp (Numenius phlaeopus) – drie territoria

Broedvogel in afnemend aantal.

- Watersnip (Gallinago gallinago) – één territorium

Broedvogel en pleisterend gedurende voor- en najaar.

- Kemphaan (Philomachus pugnax)

Voormalige broedvogel.

- Kokmeeuw (Larus ridibundus)

Jaarvogel.

- Stormmeeuw Larus canus)

Jaarvogel.

- Pontische meeuw (Larus cachinnans) – één territorium

Jaarvogel en vermoedelijk broedend in Wijhe op industrieterrein. Onregelmatige broedvogel in Roetwaard bij Den Nul.

- Kleine mantelmeeuw (Larus graellsii)

Jaarvogel.

- Visdief (Sterna hirunda)

Foeragerend tijdens broedseizoen; vermoedelijk broedvogel in Wijhe op industrieterrein Onregelmatige broedvogel in Roetwaard bij Den Nul.

- Holenduif (Columba oenas)

Foeragerend. Broedvogel in binnendijks gebied.

- Houtduif (Columba palumbus) – tien territoria

Broedvogel en foeragerende ex. uit binnendijks gebied.

- Turkse tortel (Streptopelia decaocto)

Voormalige broedvogel en foeragende ex. uit binnendijks gebied.

- Zomertortel (Streptopelia turtur) – één territorium

Onregelmatige broedvogel in zeer klein aantal.

- Koekoek (Cuculus canorus) – twee territoria

Regelmatige broedvogel.

- Steenuil (Actene noctua)

Broedvogel op erven langs IJsseldijk. Waarnemingen roepende ex. tijdens broedvogelkarteringen.

- Gierzwaluw (Apus apus)

Zomervogel: foeragerend/jagend.

- IJsvogel (Alcedo atthis)

Foeragerende ex. vanuit broedlocaties Duurscherwaarden.

- Grote bonte specht (Dendrocopus major) – twee territoria

Broedvogel in wilgenopstanden bij nevengeul en Worperhank.

- Veldleeuwerik (Alauda arvensis)

Voormalige broedvogel en doortrekker.

- Oeverzwaluw (Riparia riparia)

Hoofdzakelijk doortrekker.

- Boerenzwaluw (Hirundo rustica)

Foeragerend/jagend: broedvogel binnendijks gebied.

- Huiszwaluw (Delichon urbica)

Foeragerend/jagend: broedvogel binnendijks gebied.

- Graspieper (Anthus pratensis) – één territorium

Onregelmatige broedvogel in zeer laag aantal.

- Witte kwikstaart (Motacilla alba) – drie territoria

Regelmatige broedvogel langs de IJssel en bij de nevengeul.

- Gele kwikstaart (Motacilla flava) – zeven territoria

Broedvogel in aantal afnemend.

- Winterkoning (Troglodytes troglodytes) – zeven territoria

Broedvogel: toename territoria.

- Heggenmus (Prunella modularis) – 14 territoria

Broedvogel in struweelheggen.

- Roodborst (Erithaes rubecula)

Voormalige broedvogel. Hoofdzakelijk wintergast.

- Blauwborst (Luscinia svecica)

Doortrekker. Waarnemingen in rietstrook nevengeul.

- Gekraagde roodstaart (Phoenicurus phoenicurus) – één territorium

Broedvogel: voor het eerst in 2021.

- Roodborsttapuit (Saxicola rubicola) – één territorium

Broedvogel: voor het eerst in 2021.

- Zanglijster (Turdus philomelos) – vier territoria

Broedvogel in struweelheggen.

- Koperwiek (Turdus iliacus)

Doortrekker.

- Grote lijster (Turdus viscivorus)

Voormalige broedvogel en nu doortrekker.

- Kramsvogel (Turdus pilarus)

Doortrekker.

- Merel (Turdus merula) – negen territoria

Broedvogel van struweelheggen.

- Beflijster (Turdus torquatus)

Doortrekker.

- Tuinfluiter (Sylvia borin) – acht territoria

Broedvogel: toename door struweelvorming heggen.

- Zwartkop (Sylvia atricupilla) – negen territoria

Broedvogel: toename door struweelvorming heggen.

- Braamsluiper (Sylvia curruca) – negen territoria

Broedvogel: toename door struweelvorming heggen.

- Grasmus (Sylvia communis) – 37 territoria

Spectaculaire toename vanwege verstruweling heggen.

- Kleine karekiet (Acrocephalus scirpaceus) – 14 terrrtoria

Toename door aanwas rietvegetaties in nevengeul.

- Bosrietzanger (Acrocephalis palustris) – 16 territoria

Toename door verstruweling heggen en ruigteranden en ruigten in het begrazingsgebied.

- Spotvogel (Hippolaris icterina) -één territorium

Onregelmatige broedvogel.

- Fitis (Phylloscopus trochilus) – 19 territoria

Toename door verstruweling heggen.

- Tjiftjaf (Phylloscopus collybita) – 12 territoria

Toename door toename opgaande houtige begroeiing.

- Koolmees (Parus major) – tien territoria

Toename door veroudering opgaande houtige begroeiing.

- Pimpelmees (Parus caerulus) – zes territoria

Toename door veroudering opgaande houtige begroeiing. Vooral lans de IJsseldijk.

- Staartmees – (Aegithalos caudatos) – één territorium in de wilgen van de Worperhank.

Nieuwe broedvogel voor Vorchterwaarden.

- Boomkruiper (Certhia brachydactyla) – één territorium

Onregelmatige broedvogel van populierenopstand langs IJsseldijk

- Grauwe klauwier (Lanius colluria) – één territorium

Nieuwe broedvogel van Vorchterwaarden. In augustus paar met twee juvenielen aanwezig.

- Ekster (Pica pica) – twee territoria

Regelmatige broedvogel.

- Gaai (Garrulus glandarius) – één territorium

Nieuwe broedvogel voor Vorchterwaarden. Toename staat niet op zichzelf; in agrarisch gebied laatste jaren een toename van broedparen op erven.

- Kauw (Corvus monedula)

Foeragerend in Vorchterwaarden: broedvogel van binnendijks gebied.

- Zwarte kraai (Corvus corone) – twee territoria

Regelmatige broedvogel.

- Raaf (Corvus corax) – foeragerend

Foeragerend: broedvogel van Oost-Veluws bosgebied en omgeving van Wijhe.

- Spreeuw (Sturnus vulgaris)

Jaarvogel/foeragerend: broedvogel van binnendijks gelegen erven.

- Huismus (Passer domesticus) – twee territoria

Broedvogel van veerhuis aan noordzijde Vorchterwaarden.

- Ringmus (Passer montanus)

Foeragerend: broedvogel van binnendijks gelegen erven.

- Vink (Fringilla coelebs) – acht territoria

Broedvogel van opgaande bomen in de heggen.

- Kneu (Carduelis cannabina) – negen territoria

Broedvogel: profiteert van verstruweling heggen.

- Putter (Carduelis carduelis) – vier territoria

Toename door verstruweling heggen.

- Groenling (Chloris chloris)

Foeragerend: broedvogel van binnendijks gelegen erven.

- Rietgors (Emberiza schoeniclus) – negen territoria

Broedvogel in de rietkragen van de nevengeul en de Worperhank.

9 Monitoring

Monitoring heeft zich in de loop der tijd van het verzamelen van inventarisatie gegevens ontwikkeld tot allerlei onderzoeksvragen van: “wat hebben we” en “wat doen we ermee”. Hierdoor zijn methodieken voor inventarisaties en monitoring voor vogels door SOVON aangescherpt. Het onderzoek naar (avi)fauna wordt steeds meer in breder verband geplaatst en vogels vormen steeds meer indicatoren voor natuurbeleid en beheer. Monitoring is vooral steeds meer een middel om te evalueren of het ingestelde beheer (inclusief niets doen) het gewenste effect heeft gehad of op zal leveren?

Monitoring is van belang voor het beheer in de Vorchterwaarden. Veel abiotische omstandigheden zijn niet te beïnvloeden, maar wel het vegetatiebeheer in de uiterwaarden.

De monitoring gegevens kunnen ook een belangrijke impuls geven aan citizen science (burgerwetenschap), verricht door enthousiaste burgers die waarnemingen noteren op diverse websites.

10 Overige waarnemingen

- In de nevengeul werden vrijwel bij ieder veldbezoek bevers waargenomen;
- In totaal werden regelmatig zes reeën gezien, inclusief enkele jonge reeën, waarvan één zwart ex.;
- Bij de nevengeul werd in maart een dode Chinese wolhandkrab gevonden.

Figuur 15: bever- foto Gerjan Petter

11 Bronnen

Sierdsema, H. @ B. Engbers. AIS-Avifauna informatie en evaluatie systeem. SOVON & Staatsbosbeheer. Beek-Ubbergen 1996.

Svensson Lars & Peter J. Grant. 1999. ANWB Vogelgids van Europa. 1999.

Hottinga Adrie. Broedvogelkartering Vorchterwaarden 2002. KNNV-afdeling Epe-Heerde 2002.

Maes Bert. (Ecologisch Adviesbureau Maes) en Plantenwerkgroep KNNV Epe-Heerde. IJsselheggen in Epe-Heerde. Verslag van een inventarisatie. Januari 2008.

Tauw. KRW IJsselgeulen Cluster III. Natuurbeschermingswet Flora en Faunawet. 24 juni 2014.

Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland. Broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.

Beheerplan Natura 2000 Rijntakken (038). 2018 Provincie Gelderland

Kwak, R., van Beusekom, R., Foppen, R., Louwe Kooijams, J. & de Pater, K. (Vogelbescherming Nederland). 2018. Bedreigde vogels in Nederland. Vogels van de Rode lijst in hun leefgebied. KNNV Uitgeverij, Zeist.

Websites:

SOVON; Vogelbescherming; Waarneming.nl

Apps:

Bird Sounds Europe

IJsselvallei
Vorchterwaarden
Informatie op www.staatsbosbeheer.nl
Vrij wandelen op de aangegeven route
Geen toegang:
- met honden
- buiten de daarvoor aangegeven route
- tussen zonsondergang en zonsopkomst
- van 15 maart tot 15 juli
art. 461 W.v.S.
Viswater
Vissen uitsluitend toegestaan met schriftelijke toestemming van De Snoekbaars.
Art. 461 W.v.Sr.
staatsbosbeheer
KLOMPENPADEN
BROEDSEIZOEN
Van 15 maart tot 15 juli is het broedseizoen voor de (weide)vogels in dit gebied. In deze periode is het Klompenpad gesloten. U kunt dan de alternatieve route langs de IJsseldijk lopen.
GESLOTEN VAN
15 MAART TOT 15 JULI